

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNDEN DİN OKURYAZARLIĞINA BİR BAKIŞ

A LOOK AT RELIGIOUS LITERACY FROM SOCIAL STUDIES TEACHERS

Sibel OĞUZ HAÇAT¹

Mehmet TOPAL²

Başvuru Tarihi: 03.02.2022 Yayına Kabul Tarihi: 30.09.2022 DOI: 10.21764/maeuefd.1067846
(Araştırma Makalesi)

Özet: Bireyi ve toplumu merkeze alan sosyal bilgiler kalıp ve ön yargıların olmadığı bir toplum ideası içindedir. Bireyler tarafından din okuryazarlığının içselleştirilmesi, toplumda yer alan farklı din ve mezheplerden olan bireylere karşı ön yargı ve kalıp yargıların yıkılmasına, gruplar arası çatışma yerine pozitif bir sosyal grubun oluşmasına, bireylerde kültürel duyarlılığın gelişmesine ve sosyal bilgilerin önemli kazanımlarından olan yurttaşlık kazanımına katkı sunar. Bu çalışmanın amacı sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda sosyal bilgiler dersi içinde din okuryazarlığının etkisi ve verimliliği ile ilgili uygulamaya dönük fikirler elde etmektir. Çalışma grubu, Kastamonu il ve ilçe merkezinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmenidir. Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması modeli ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Çalışmada elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda, din okuryazarlığını sosyal bilgiler öğretmenleri farklı dinlere karşı farkındalık oluşturma, çeşitli dinleri tanıma ve anlamlandırabilme, farklı dinlere ait semboller ve uygulamaları bilme, çok dinli toplumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, dini bilgiyi anlama ve hayata geçirebilme, farklılıklara saygı duyma, farklı dinden bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşaması ve kalıp yargıları ortadan kaldırma şeklinde ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: Din Okuryazarlığı, Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık, Değer.

Abstract: Social studies that center the individual and society are in the idea of a society without stereotypes and prejudices. The internalization of religious literacy by individuals contributes to the destruction of prejudices and stereotypes against individuals from different religions and sects in the society, the formation of a positive social group instead of intergroup conflict, the development of cultural sensitivity in individuals and the acquisition of citizenship, which is one of the important achievements of social studies. The aim of this study is to obtain practical ideas about the effect and efficiency of religious literacy in the social studies course in line with the views of social studies teachers. The study group consists of 20 social studies teachers working in Kastamonu province and district center. The study was carried out with the case study model, one of the qualitative research methods. Data were collected with a semi-structured interview form. The data obtained in the study were analyzed by content analysis. As a result of the research, social studies teachers used religious literacy to raise awareness about different religions, to recognize and make sense of various religions, to know symbols and practices of different religions, to develop relations between the individual and society in multi-religious societies, to understand and practice religious knowledge, to respect differences, They expressed it as individuals from religion living in unity and togetherness and eliminating stereotypes.

Key Words: Religious Literacy, Social Studies, Citizenship, Value.

¹ Doç. Dr. Kastamonu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı, Kastamonu/Türkiye soguz@kastamonu.edu.tr, Orcid ID: 0000-0002-0764-1279

² Bilim Uzmanı, Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi, Kastamonu/Türkiye mehmettopal2013379@gmail.com, Orcid ID: 0000-0003-2066-509X.

Giriş

Ulusların demokrasi ideallerini gerçekleştirebilmeleri, toplumda yurttaşların aktif olarak yer alabilmeleri ve sürdürülebilir bir demokrasi için bireylerin yurttaşlık değer ve becerileri ile donatılması gerekir. Demokratik ve çoğulcu bir toplumda bireylerin dine bakış açılarını geliştirme, toplumların geleceklerini inşa etme konusunda önemlidir. Çoğulcu toplumlarda farklı din, inanç, mezhepten bireyler ile bir arada yaşama, hoşgörü ve uzlaşma kültürünün bireyler tarafından içselleştirilmesi yaşamış oldukları ulus ve dünyada etkin vatandaşlık için önemlidir. Çoğulcu bir toplumda yaşamını sürdüren birey çok kültürlülük anlayışını içselleştirerek farklı inançlardaki insanları anlama ve bireysel farklılıklara saygı duymaya yönelik olumlu tutum geliştirecektir (Okumuşlar, 2007). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, bireylere beraber oluşturdukları hayatı anlayarak toplumsal bir kişilik kazandırmayı amaçlar. Sosyal bilgiler ile toplumsal bir ürün olan ve insanlar arası etkileşim sonucu doğup gelişen kültür arasında yakın bir ilişki vardır. Kültürün farklı boyutları bulunmaktadır. Bunlardan biri de toplumun temel yapı taşlarından biri olan din olgusudur (Turan ve Meydan, 2019). Din, tarihte ve toplumda önemli bir rol oynar. Çeşitli dinlerin temel sembollerini, uygulamalarını ve kavramlarını anlamak tarihin, edebiyatın, sanatın ve çağdaş yaşamın çoğunu anlaşılır kılarak hem ulusu hem de dünyayı anlamak için gereklidir. Sosyal bilgilerdeki dinler üzerine çalışma, insan varoluşunun dini boyutunu, ekonomik, politik ve sosyal kurumlarla ilişkisinin yanı sıra sanat, coğrafya, dil ve edebiyatla olan ilişkisi de dahil olmak üzere daha geniş bir kültürel bağlamda ele alır (NCSS, 2014). Bireylerin farklı görüş ve düşüncelere sahip olmaları, ayrı din ve kültür mensubu olmalarını toplumsal zenginlik olarak kabul eden toplumlar; geleceklerini inşa etmede, sürdürülebilir bir toplum oluşturmada, toplumsal sorunların çözümünde daha etkili sonuçlar alacaklardır. Sosyal bilgiler toplumun devamlılığını sağlama hususunda bireylere bununla ilgili değer, beceri, davranış, tutumları kazandırma, demokratik vatandaşlık yoluyla insan ilişkileriyle alakalı bilgi ve deneyimleri birleştirerek sosyalizasyon sürecine katkıda bulunur. Karşılıklı anlayış, saygı yeteneklerini geliştiren farklı din ve kültürlerle iletişim halinde olunması bireylerin toplumda sağlıklı bir sosyal kişilik geliştirmesine katkı sağlayan bir süreç olacaktır (Leganger-Krostad, 2003). Çok kültürlü bir yaşamda, toplum içinde farklılıklara hoşgörü ile yaklaşılması, eşit bir hayat içerisinde ortak bir kültürün oluşturulması ve farklılıkların hukuki açıdan güvence altına alınmasını kapsar (Özodaşık, 2009). Ayrı din, kültür, etnik gruplardan oluşan toplumlarda toplumsal barış için hoşgörü anlayışı önemlidir (Kaya, 2005). Bireyin kendi kültürü içerisindeki farklılıkları algılaması, hoşgörü anlayışını

içselleştirmesi, kültürel çeşitliliği zenginlik olarak görmesi ortak bir kültür oluşturma çerçevesinde toplumun devamlılığını sağlama konusunda önemlidir. Toplumsal hayatta meydana gelen değişimler, sosyal ilişkilerin uluslararası boyutlar kazanması çok kültürlü eğitim ortamları oluşturmayı da zorunlu kılmıştır. Etnik, dinsel olarak farklı olan toplumlarda öğrenme-öğretme ortamları, programlar, eğitim bireyin kendini gerçekleştirme sürecini geliştirdiği ve diğer kültürlerle karşı entelektüel bir bakış açısı kazandıracak biçimde düzenlenmelidir (Geel ve Vedder, 2011).

Çok kültürlü eğitimin başarıya ulaşması, etkili ve verimli olmasında öğretmenlere önemli görev düşmektedir. Öğretmenler kültürel farklılıklara saygı duyulan, insan haklarına olumlu tutum geliştiren, farklı bakış açılarının fikirlerin analiz edilebildiği demokratik bir öğrenme-öğretme ortamı oluşturmalarıdır. Farklı kültürden bireylerin gelişimlerini sağlamak için iş birlikçi öğrenme yöntemlerinin kullanılması, heterojen yapılarda olan grupların ortak amaçlar etrafında bir araya getirilmesi önemlidir. Bu bağlamda vatandaşlık kavramı evrensel değerler boyutunda yeniden ele alınarak anlamlandırma, yorumlanma durumunda kalmıştır (Cırık, 2008). Çok kültürlü eğitimle farklı kültürleri anlama, farklılık bilinci oluşturma, kültürler arası etkileşime yön verecek deneyimler gerçekleştirme, kültürlerle saygı duyma, çoklu bakış açısı geliştirme, ön yargı ve ayrımcılığı azaltmanın gerçekleşmesi, ortak değerler etrafında birleşme sağlanacaktır (Açıkalin, 2010). Vatandaşlık eğitiminde bir araç olan sosyal bilgiler dersinin amaçlarından biri de çok kültürlü günümüz dünyasına etkin vatandaşlar yetiştirmektir (Öztürk ve Deveci, 2011). Vatandaşlık aktarımını bünyesinde barındıran sosyal bilgiler toplumun değerlerini, inançlarını gelecek kuşaklara aktararak mevcut durumun sürekliliğini sağlamayı amaç edinir. Var olan birlikteliğin devamlılığını sağlamak amacıyla toplumsal kurumların değerlerini, inançlarını, öğretilerini bireylere telkin eder (Öztürk, 2006). Vatandaşlık becerisine sahip olan bir birey toplumdaki kültürel değerlerin taşıyıcısı konumunda olup milli birlik ve beraberliğin sağlanmasında aktif rol oynar. Kültürü gelecek kuşaklara aktarırken din kültürü kavramından da yararlanması yadsınamaz bir gerçektir.

Sosyal bilgiler dersinin amaçlarından biri etkili vatandaşlar yetiştirerek toplumsallaşmayı sağlamaktır. Bundan dolayı toplum içerisinde yer alan farklı dini inançlarda olan bireylere karşı ön yargıların kırılması toplumsal birlik ve beraberliğin sağlanması ve sürdürülebilir bir toplum meydana getirme bakımından önemlidir. Sosyal bilgiler programına dinler hakkında çalışmaların dahil edilmesi yurttaşlık ve eğitim sorumluluğu bakımından gereklidir. Çünkü,

bireyler, dinler ve inançlar hakkında bilgi edinerek, dini açıdan farklı bir toplumda ve dünyada vatandaşlık için hazırlanmış olacaktırlar. Ulusal Sosyal Bilimler Konseyi, dinler hakkındaki çalışmaların sosyal bilgiler programının önemli bir parçası olduğunu desteklemekte ve onaylamaktadır. Sosyal bilgiler, merkezine bireyi ve toplumu almaktadır. Toplum içerisinde farklı kişi ve gruplara karşı görülebilen kalıp yargı ve ön yargıların yıkılması farklı din ve mezhepsel aidiyetlere saygı duyulması toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için önemlidir (NCSS, 2014). Din okuryazarlığı, bireylerin sosyal açıdan toplumda yer edinmesini sağlar. Yapılan sosyal etkinlikler, inançlar, ilahi metinler yoluyla toplumdaki bireylerin bir araya gelerek farklı din mensuplarını tanıma, iletişime geçme, bilgi edinme bağlamında kişinin sosyalleşmesine katkı sağlayacaktır (Kapitzke, 1995). Bundan dolayı vatandaşlık eğitimi bakımından din okuryazarlığının artırılması, öğretim programlarında geliştirilmesi gereklidir (Hookway, 2000). Son yıllarda sıklıkla kullanılmakta olan bu kavram, din eğitimi ve vatandaşlık eğitimi alanlarıyla yakından bağlantılıdır.

Dini çoğulculuğun olduğu günümüz toplumlarında birey ve toplum arası ilişkilerin artırılmasında (Prothero, 2007) refah ve huzurun korunmasında olumlu etki yapar. Aynı zamanda demokratik yaşamın sorumluluk sahibi bireylere yüklediği roldür. Din okuryazarlığı, çağdaş toplumlarda başarılı vatandaşlık için gerekli bir bileşen olarak kabul edilir. Spesifik olarak, din okuryazarlığı dinin sosyal, politik, ve kültürel yaşamın temel kesişimlerini birden fazla mercek aracılığıyla ayırt etme, analiz etme (Parker, 2020) din ve inanç hakkında eleştirel bir şekilde düşünülebilme (Dinham ve Francis, 2015) din olgusuna karşı bilinçli bir farkındalık oluşturma, iletişim kurma ve hareket etme becerisi olarak ifade edilmektedir (Wright, 1993). Din okuryazarlığı kavramı, dünya dinleriyle ilgili bilgi, farklı inançlara sahip insanların yaşam tarzlarını tanıma, her dinin çeşitliliğini anlama ve insanlarla etkileşimler sırasında yararlanma yeteneği olarak anlaşılmaktadır (Ashraf, 2019). Din okuryazarlığı; yurttaşlık çerçevesi sağlama, adalet ve tarafsızlığa bağlılık, hoşgörüsüzlükle mücadele etme, kalıp yargıları ortadan kaldırma, kültürler arası etkileşim sağlayarak farklı din ve inançlardan insanlara nezaket ve saygılı olmaya teşvik eder (NCSS, 2014). Saygı, bireyin toplumdaki tüm vatandaşların davranış, tutum, inanç, görüşlerini bireysel farklılık boyutu anlayışında içselleştirerek empati kurması ve dinlemesidir. Din okuryazarlığı becerisine sahip olan çok dinli toplumlarda bireyler arasında barış ve huzurun sağlanması, kişilerin birbirleriyle etkileşimleri neticesinde hoşgörü ve saygılı tutumlar oluşturma, toplumda uzlaşının yerleşmesine katkı sağlayarak demokratik hayatın geliştirilmesi konusunda farkındalık oluşturur (Bilecik, 2015). Hem demokrasinin hem dinin amacıyla

halkın refahının sağlanması, vatandaşların özgür ve mutlu bir biçimde yaşamaları, toplumun huzur içinde bütünleşmesi olduğu bir gerçektir. Dinler hakkında bireylerin ön yargı ve hoşgörüsüz olması kişiler arası ilişkilerden ulus devletler içindeki müzakerelere kadar insanlar arasında iş birliğini engellemektedir (Moore, 2007).

Küreselleşmenin etkisiyle demokrasi ve insan hakları kavramlarında bir takım değişimler yaşanmıştır. Bu bağlamda vatandaşlık eğitimi ile din eğitimi arasındaki ahlak temelli olan ilişkinin boyutları da genişlemiştir. Hoşgörü, insan hakları, toplumsal bilinç, verimlilik, katılımcılık gibi kavramlarda din eğitimi ve vatandaşlık arasındaki ilişki biçiminde değerlendirilmektedir. Vatandaşlık eğitimi ile din eğitimi arasında yakınlaşmanın olması vatandaşlık olgusundaki değişime dayandırılmaktadır. Günümüzde vatandaş eskiden anlaşıldığı gibi vatandaşlık görevini yerine getiren ve onları ezberleyerek ifade eden birey yerine evrensel değerler, eşitlik, demokrasi, insan hakları, sorumluluk, insan ve varlık bütünleşmesi, insani değerlere saygı anlayışı olarak bütüncül bir biçimde ele alınmaktadır (Kaymakcan ve Meydan, 2010). Demokrasilerde özgür ve mutlu bir hayatın devamlılığın sürdürülmesi için; kişisel menfaatlerin korunması, adalet, fırsat eşitliği, bireysel farklılıklara saygı ve sorumluluk anlayışını kapsar (Parker ve Jarolimek, 1997). Demokratik vatandaşlar, hak ve sorumluluklarını bilen, yaşadığı kültüre karşı olumlu tutum geliştiren, toplumsal değerleri içselleştiren bireylerdir (Bilecik, 2015).

Günümüz dünyasında vatandaşlardan iş birliği içinde çalışan, toplumdaki tüm kesimlerin birbiriyle eşit olduğunu kabul ederek toplumsal adalet anlayışıyla hareket eden, eleştiren ve sorgulayan, kültürel farklılıkları zenginlik kabul eden, uzlaşmacı, insan haklarını tanıyan, demokratik bireyler olmaları beklenmektedir (Clough ve Holden, 2002). Hem demokrasinin hem dinin amacıyla halkın refahının sağlanması, vatandaşların özgür ve mutlu bir biçimde yaşamaları, toplumun huzur içinde bütünleşmesi olduğu bir gerçektir. Hoşgörü, paylaşım, saygı, çevreye duyarlılık, sorumluluk gibi demokratik değerler ile tüm dinlerde ortak olan doğaya ve insana saygı duymayı, vicdan, merhamet, özgürlük gibi ifadelerin yer alması (Williams, 2008) sosyal bilgilerin en önemli kazanımlarından olan demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla örtüşmektedir. Demokratik toplumların ayrılmaz bir parçası olan vicdan özgürlüğü, sorumluluk, evrensellik, hoşgörü kavramlarıyla demokratik değerleri içinde barındıran din öğretiminin toplumda birlikte yaşama kültürüne ve bundan dolayı vatandaşlık bilincine önemli katkıları bulunur (Kaymakcan ve Meydan, 2010). Sosyal bilgiler öğretim

programında saygı, sorumluluk, dayanışma, duyarlılık, özgürlük, barış gibi demokratik değerleri merkeze koymaktadır (MEB, 2018). Toplumun ayakta kalmasını sağlayan değerler, toplumu oluşturan bireyleri birbirine bağlamaktadır. Değerler eğitimiyle toplumsal kuralları, toplumda iyi-kötü olarak kabul edilen ahlak felsefesinin temel konularını öğrenerek toplumsal bir kimlik oluşturmada önemi yadsınamaz bir gerçektir. Birey olmaktan vatandaş olmaya, aile olmaktan bir milletin parçası olmaya giden yolda toplumsal değerler önemli bir yer tutar (Oğuz Haçat ve Topal, 2021). Bu değerler ile toplum hayatında yaşanan sorunların, fikir çatışmalarının hoşgörü ve barışçı yollarla çözümlenmesinde din okuryazarlığı ile karşılıklı bağlılığa sahip olan değerlerdir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerde demokratik tutumlar geliştirme, toplumda aktif ve etkili vatandaşlar olarak var olma, kültürel farklılıklara karşı duyarlı, ön yargı ve kalıp yargılar taşımayan bireyler olarak yetişmesini amaçlayan bir alandır. Doğası gereği merkezine birey ve toplumu alan sosyal bilgiler toplum içerisinde farklı din, kişi ve grupların birlik ve beraberlik içinde yaşaması, toplumsal uyumun gerçekleşmesi bakımından önemlidir.

İlgili çalışmalara bakıldığında sosyal bilgiler dersi içerisinde din okuryazarlığı becerine yönelik çok az sayıda araştırmanın var olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar din okuryazarlığının tanımı, içeriği, çok kültürlülük ile olan ilişkisi (Kapitzke, 1995; Hookway, 2000; Leganger-Krostad, 2003; Kaya, 2005; Moore, 2007; Prothero, 2007; Okumuşlar, 2007; Cırık, 2008; Özodaşık, 2009; Geel ve Vedder, 2011; NCSS, 2014; Dinham ve Francis, 2015; Bilecik, 2015; Ashraf, 2019; Turan ve Meydan, 2019; Parker, 2020) gibi başlıklarda incelendiği görülmüştür. Ancak alan yazında din okuryazarlığına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri ile ilgili bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırma sosyal bilgiler öğretmenlerinin din okuryazarlığı ile ilgili görüşlerini ortaya koyarak öğretmenlerin toplumsal sistemin devamlılığında ne kadar etkili ve verimli olabileceklerini görmeleri açısından önem taşımaktadır. Bu çalışma da alan yazında boşluk oluşturan sosyal bilgiler dersi içerisinde din okuryazarlığının öğretmen bakış açısıyla değerlendirme ihtiyacından kaynaklanmıştır.

Çalışma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda sosyal bilgiler dersi içinde din okuryazarlığının etkililiği ve verimliliği ile ilgili uygulamaya dönük fikirler elde etmek amacını taşımaktadır. Araştırmada; “Sosyal bilgiler öğretmenlerinin din okuryazarlığına bakışları nasıldır?” sorusuna cevap aranacaktır. Araştırmanın alt problemleri ise aşağıda belirtildiği gibidir:

1. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin din okuryazarlığı hakkındaki düşünceleri nelerdir?

2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre din okuryazarlığı ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişki ne yöndedir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenleri din okuryazarlığını, sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi değer ve beceriler ile ilişkilendirmektedir?
4. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre vatandaş yetiştirmede din okuryazarlığının rolü hakkındaki düşünceleri nelerdir?
5. Sosyal bilgiler öğretmenleri öğrencilerde din okuryazarlığı becerisini geliştirmeye yönelik önerileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Araştırma, nitel araştırma yöntemi ve bu yöntemeye dayalı durum çalışması deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma; görüşme, gözlem, doküman analizi gibi veri toplama araçları kullanılarak algı ve olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla ortaya konulmasını sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Sosyal bilimlerde, sosyal olguların ilişkili olduğu çevre içerisinde araştırılması anlamlıdır. Durum çalışması, tek bir olayın, olgunun, konunun veya durumun ayrıntılı olarak incelenmesidir (Bogdan ve Biklen, 1998). Araştırmada durum çalışması deseni din okuryazarlığı becerisine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlandığı için tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Kastamonu il ve ilçe merkezinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırma grubunun belirlenmesinde amaçsal örnekleme, türlerinden kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örnekleme, çalışmanın hedefine bağlı olarak bilgi bakımından soruna en uygun kesimin seçilerek derinlemesine bir araştırma yapılmasını sağlar (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2011). Din okuryazarlığına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin alındığı bu

çalışmada, derinlemesine bir araştırma yapılmak istenmesinden dolayı amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örnekleme, çalışmada problemin durumuna ilişkin zengin bilgi kaynağı olabilecek birey ya da olguların belirlenmesinde kullanılır (Patton, 1987). Bu çalışmada kartopu örnekleme yöntemi, kaynak kişilerin tespitinde kullanılmıştır. İlk kaynak bireyin belirlenmesinden sonra diğer kaynak bireylere birinci kaynak kişi sayesinde ulaşılmıştır. Katılımcılara araştırmanın konusuyla alakalı bilgiler verilmiş ve görüşmeyi kabul eden öğretmenlerle uygun tarih ve saat belirlenerek 35-40 dakikalık görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemle ilgili olarak bu çalışmada görüşme yapılan öğretmenlere araştırmanın konusu ile ilgili “kim ya da kimlerle görüşülmesini önerirsiniz” şeklinde sorularla katılımcılara ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden görüşme, bu tekniğin bir türü olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme, önceden belirlenmiş önemli bir amaç için yapılan, soru-cevap tarzına dayalı karşılıklı etkileşimli iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bireylerin konuya ilişkin kendi bakış açılarını, algılarını, deneyimlerini ve tutumlarını öğrenmek için görüşme tercih edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme; olay, olgu, konu hakkında derinlemesine soru sorarak cevabın eksik ya da açık olmadığı durumlarda tekrar soru sorarak cevabın daha açık hale getirilmesine fırsat tanır (Çepni, 2007). Esnek olması, geniş bağımsızlık sağlaması, soru ve cevaplara yönelik herhangi bir beklenti oluşturmaması sebebiyle yarı yapılandırılmış görüşme tercih edilmiştir. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden Din Okuryazarlığına Bir Bakış Görüşme Formu” hazırlanmasına yönelik çalışmanın geçerliliğini arttırmak amacıyla literatür taraması yapılarak soru taslağı hazırlanmıştır. Hazırlanan taslak üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. (iki sosyal bilgiler öğretmeni, bir Türkçe öğretmeni). Yapılan düzenlemelerden sonra araştırmanın amacına uygun olarak beş sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Soruların güvenilirliğini arttırmak için random örnekleme yöntemiyle farklı şehirlerde görev yapan ve çalışma grubunda yer almayan üç sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Görüşme formunda yer alan sorulara ilişkin olarak son düzeltmelerin yapılmasının ardından katılımcılara uygulanmıştır.

Verilerin Toplanması

Din okuryazarlığına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerinin almak amacıyla yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasının ardından amaçsal örnekleme yöntemine

uygun biçimde sosyal bilgiler öğretmenleri belirlenmiştir. 2021 - 2022 eğitim öğretim yılında Kastamonu il ve ilçe merkezinde görev yapan 20 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler için çalışma grubunda yer alan katılımcılarla ön görüşmeler gerçekleştirilerek uygun tarih ve saat belirlenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcılara gizlilik hakkı, elde edilen verilerin çalışma kapsamı dışında kullanılmayacağına yönelik etik kurallar konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Çalışma grubunda yer alan öğretmenlerle online ortamda görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan sorular katılımcılara sıra ile sorulmuş verilen cevaplar araştırmacılar tarafından kaydedilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme formlarına kod numarası verilerek Ö.1, Ö.2,.....,Ö.20 şeklinde numaralandırılmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada verilerin analizi içerik analizi yaklaşımı kullanılarak yapılmıştır. İçerik analizi yazılı, sözel veya diğer materyallerin sistematik ve nesnel bir şekilde derinlemesine inceleme imkan tanıyan bilimsel bir yaklaşımdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu çalışmada içerik analizi birbirine benzer nitelikte olan verilerin belirli tema ve kavramlar etrafında bir araya getirilerek okuyucunun anlayacağı şekilde yorumlanabilmesi sebebiyle tercih edilmiştir. Görüşme sonucunda elde edilen bulgular uygun biçimde düzenlenerek gruplandırılmış ve tablolarda frekans (f) ve yüzde (%) değerleri ile gösterilmiştir. Bunun yanında oluşturulan temalara uygun düşen katılımcı görüşleri Ö.1, Ö.2, Ö.3,...Ö.19 şeklinde doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

Bulgular

“Din okuryazarlığı sosyal bilgiler öğretmenleri için ne ifade etmektedir? Açıklayınız?” sorusuna yönelik Tablo 1’de görüşler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 1

Öğretmenlerin Din Okuryazarlığına Yönelik Görüşlerini İfade Eden Yanıtların Frekans ve Dağılım Tablosu

Din Okuryazarlığı	f	%
Farklı dinlere karşı farkındalık oluşturma	5	25
Çeşitli dinleri tanıma ve anlamlandırabilme becerisi	4	20
Farklı dinlere ait sembolleri ve uygulamaları bilme	3	15

Çok dinli toplumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi	2	15
Dini bilgiyi anlama ve hayata geçirebilme becerisi	2	10
Farklılıklara saygı duyma	1	5
Farklı dinden bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşaması	1	5
Kalıp yargıları ortadan kaldırma	1	5
Toplam	20	100

Din okuryazarlığını öğretmenler farklı dinlere karşı farkındalık oluşturma % 25, çeşitli dinleri tanıma ve anlamlandırabilme becerisi % 20, farklı dinlere ait sembolleri ve uygulamaları bilme % 15, çok dinli toplumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi % 15, dini bilgiyi anlama ve hayata geçirebilme becerisi % 10, farklılıklara saygı duyma % 5, farklı dinden bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşaması % 5, kalıp yargıları ortadan kaldırma % 5 şeklinde ifade etmektedirler. Din okuryazarlığına yönelik öğretmenlerin en fazla ifade ettiği % 25 ile farklı dinlere karşı farkındalık oluşturmaktır. Öğretmenler genel olarak din okuryazarlığı becerisini farklı dinlere karşı farkındalık oluşturma olduğunu düşünmektedirler.

Aşağıda din okuryazarlığına yönelik öğretmen görüşlerinden örnekler verilmektedir:

Ö.12. “Din okuryazarlığı toplumdaki çeşitli dinleri tanıma ve anlamlandırabilme becerisini ifade etmektedir.”

Ö.8. “Çok dinli yapılar ele alınarak birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmeye çalışıldığı ve farklı dinlere karşı bir farkındalık oluşturmaya demektir.”

Ö.17. “Din okuryazarlığının sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından çok tanınıp bilinmediğini düşünüyorum. Son 5-6 yılda hızla sayıları artan okuryazarlıklar hakkında önceki kuşak öğretmenlerin tamamen habersiz olduğu bir gerçektir. Din okuryazarlığı ideal bir vatandaş yetiştirmek için hazırlanan sosyal bilgiler öğretim programının en fazla bahsedebileceği okuryazarlık türü olabilir. Din okuryazarlığı çok dinli toplumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi olduğunu düşünüyorum.”

“Din okuryazarlığının sosyal bilgiler dersi için önemini açıklar mısınız?” sorusuna yönelik Tablo 2’de görüşler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 2

Din okuryazarlığının sosyal bilgiler dersi için önemine yönelik öğretmen görüşlerini ifade eden yanıtların frekans ve dağılım tablosu

Sosyal bilgiler için önemi	f	%
Toplumda bireyler arasında hoşgörü ve uzlaşımın yerleşmesi	4	20
Kültürler arası etkileşim kurulması	4	20
Etkin vatandaşlar yetiştirme	3	15
Toplumda kişiler arası ilişkilerin geliştirilerek birlik ve beraberlik sağlanması	3	15
Bireyin toplumsallaşma sürecine katkı sağlaması	3	15
Ortak amaçlar etrafında birleşen toplum meydana getirme	2	10
Kalıp yargıları ortadan kaldırma	1	5
Toplam	20	100

Verilen cevabın önemi ile ilgili öğretmen görüşleri tablo 2'deki gibidir. Din okuryazarlığını sosyal bilgiler dersi için öğretmenlerin % 20'si toplumda bireyler arasında hoşgörü ve uzlaşımın yerleşmesi, % 20'si kültürler arası etkileşim kurulması, % 15 etkin vatandaşlar yetiştirme, % 15 toplumda kişiler arası ilişkilerin geliştirilerek birlik ve beraberlik sağlanması, % 15 bireyin toplumsallaşma sürecine katkı sağlaması % 10 ortak amaçlar etrafında birleşen toplum meydana getirme, % 5 kalıp yargıları ortan kaldırma, gibi sebeplerden dolayı öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler dersi için önemli olacağını ifade etmişlerdir. Din okuryazarlığını sosyal bilgiler dersi için önemini vurgulayan öğretmenlerin en fazla ifade ettiği % 20 ile toplumda bireyler arasında hoşgörü ve uzlaşımın yerleşmesini sağlayacağını düşünmektedirler.

Aşağıda din okuryazarlığının sosyal bilgiler dersi için önemine yönelik öğretmen görüşlerinden örnekler verilmektedir:

Ö.9. "Sosyal bilgiler dersinin amacı bireyleri çevreye, topluma ve insanlığa karşı sorumlu ve etkin bir vatandaş olarak yetiştirmektir. Bu anlamda öğrencilere din okuryazarlığı öğretilerek öğrenciler, insanlığa karşı sorumlu olmayı, insanları dini inanışlarına göre yargılamamayı, insanlar arasında ayırım yapılmaması gerektiğini öğrenebilir. "

Ö.11. “Sosyal Bilgiler dersi yapısı itibariyle konularını toplumdaki almakta olduğu için işin içine çoğu zaman kültür, gelenek gibi kavramlar girmektedir. Bu yüzden farklı kültürleri anlama çabası din okuryazarlığını becerisine de sahip olmayı gerekli kılmaktadır.”

“Din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan hangi değer ve beceriler ile ilişkilendiriyorsunuz?” sorusuna ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular Tablo 3 ve Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 3

Din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan değerler ile ilişkilendirmeye yönelik öğretmen görüşlerini ifade eden cevapların frekans ve dağılım tablosu

Değerler	f	%
Saygı	5	16.67
Dayanışma	4	13.33
Yardımsızlık	4	13.33
Sorumluluk	3	10
Sevgi	3	10
Dürüstlük	3	10
Eşitlik	3	10
Adalet	2	6.67
Aile birliğine önem verme	1	3.33
Duyarlılık	1	3.33
Barış	1	3.33
Toplam	30	100

Öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan birden fazla değer ile ilişkilendirmişlerdir. En fazla ilişkilendirilen değerler ise; saygı % 16.67, dayanışma % 13.33, yardımsızlık % 13.33, sorumluluk % 10, sevgi % 10, dürüstlük % 10, eşitlik % 10, adalet % 6.67, aile birliğine önem verme % 3.33, duyarlılık % 3.33, barış % 3.33’tür. Öğretmenler tablo 3’te ifade edilen değerleri din okuryazarlığı ile sosyal bilgiler programında yer alan değerlerle ilişkili olduğunu düşünmektedirler.

Tablo 4

Din Okuryazarlığını Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Beceriler ile İlişkilendirmeye Yönelik Öğretmen Görüşlerini İfade Eden Cevapların Frekans ve Dağılım Tablosu

Beceriler	f	%
Empati	5	17.86
Kalıp yargıları fark etme	5	17.86
İletişim	4	14.29

İş birliği	4	14.29
Problem çözme	3	10.71
Eleştirel düşünme	2	7.14
Sosyal katılım	1	3.57
Araştırma	1	3.57
Öz denetim	1	3.57
Karar verme	1	3.57
Toplam	28	100

Öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan birden fazla beceri ile ilişkilendirmişlerdir. En fazla ilişkilendirilen beceriler ise; empati % 17.86, kalıp yargıları fark etme % 17.86, iletişim % 14.29, iş birliği % 14.29, problem çözme % 10.71, eleştirel düşünme % 7.14, sosyal katılım % 3.57, araştırma %3.57, öz denetim % 3.57, karar verme % 3.57’dir. Öğretmenler tablo 4’te ifade edilen becerileri din okuryazarlığı ile sosyal bilgiler programında yer alan becerilerle ilişkili olduğunu düşünmektedirler.

Aşağıda din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan değer ve beceriler ile ilişkilendirmeye yönelik öğretmen görüşlerinden örnekler verilmektedir:

Ö.19. ‘‘Empati, iletişim, işbirliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme becerileri; saygı, sevgi, duyarlılık, eşitlik değerleri ile ilişkilendirebiliriz.’’

Ö.15. ‘‘Becerilerden: Empati, iletişim, iş birliği, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, karar verme, problem çözme, sosyal katılım. Değerlerden: adalet, aile birliğine önem verme, barış, dayanışma, duyarlılık, dürüstlük, eşitlik, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik.’’

‘‘Din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmedeki önemini açıklayınız?’’ sorusuna ilişkin öğretmen görüşlerinden elde edilen verilerin analiz edilmesi sonucunda ortaya çıkan bulgular Tablo 5’ te yer almaktadır.

Tablo 5

Din Okuryazarlığının Vatandaş Yetiştirmedeki Önemiyle İlgili Öğretmen Görüşlerini İfade Eden Yanıtların Frekans ve Dağılım Tablosu

Vatandaş yetiştirme	f	%
Toplumda kültürel zenginlik oluşturma	5	25
Farklı dinlere mensup bireylere karşı hoşgörülü davranma	4	20
Duyarlı bir biçimde iletişim kurma	3	15
İyi vatandaşlar yetiştirme	2	10

Toplumda aktif vatandaşlar olarak yer alma	2	10
Sorunlara pratik çözümler üretme	2	10
Etkin vatandaşlar yetiştirme	2	10
Toplam	20	100

Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmedeki önemi tablo 5’te sunulmuştur. Öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda toplumda kültürel zenginlik oluşturma % 25, farklı dinlere mensup bireylere karşı hoşgörülü davranma % 20, duyarlı bir biçimde iletişim kurma % 15, iyi vatandaşlar yetiştirme % 10, toplumda aktif vatandaşlar olarak yer alma % 10, sorunlara pratik çözümler üretme % 10, etkin vatandaşlar yetiştirme % 10 oranında din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmede önemi öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Öğretmenler din okuryazarlığını en fazla toplumda kültürel zenginlik oluşturması bakımından vatandaş yetiştirmede önemli olduğunu düşünmektedirler.

Aşağıda din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmedeki önemine yönelik öğretmen görüşlerinden örnekler verilmektedir:

Ö.13. ‘‘Din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmedeki önemi ele alındığında; öğrenciler farklı dinleri öğrenir onların inanış ve ibadet şekilleri hakkında bilgi sahibi olurlar. Farklı dinlere karşı önyargılı olmaktan uzaklaşırlar, farklı din ve mezhepteki arkadaşlarıyla herhangi bir ayırım gözetmeksizin oyun oynarlar, çalışırlar, bir şeyler paylaşırlar. Farklı dine mensup olan arkadaşlarına karşı hoşgörülü olmayı öğrenirler. Bilinçli, anlayış ve duyarlı bir şekilde onlarla iletişim kurabilirler. Farklı dinler, farklı inanış şekilleri etkili bir şekilde anlatılarak öğrencilerin kafasında oluşmuş yalan yanlış fikirler ortadan kalkabilir. Ön yargılarından arınırlar ve farklı dinler ile ilgili doğru bilgiyi edinmiş olurlar. ’’

Ö.2. ‘‘Vatandaşlarımız farklı dinlere saygı duyarsa ülkemiz daha yaşanılabilir ve zengin kültürlerin yer aldığı bir yer haline gelir. İnsanlar arasındaki hoşgörü artar. Bu toplumumuza önemli katkılar sağlar. ’’

‘‘Öğrencilerde din okuryazarlığı becerisini geliştirmek için önerileriniz neler olabilir? Açıklayınız?’’ sorusuna yönelik Tablo 6’da görüşler doğrultusunda elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6

Öğrencilerde Din Okuryazarlığını Geliştirmek İçin Öğretmenlerin Sunmuş Oldukları Önerileri İfade Eden Yanıtların Frekans ve Dağılım Tablosu

Öneriler	f	%
Farklı dinlere ait bireylerin yer aldığı kısa film, animasyon ve drama çalışmalarının yapılması	4	20
Din okuryazarlığına ait değer ve becerilerin oyun etkinlikler ile kazandırılması	4	20
Farklı dini mabetlere geziler düzenleme	3	15
Farklı dinlere mensup bireylerle iletişim kurma	3	15
Sosyal bilgiler öğretim programına din okuryazarlığı becerisinin eklenmesi	3	15
Bireyler arasında iş birlikçi öğrenme yaklaşımlarının uygulanması	2	10
Diğer	1	5
Toplam	20	100

Tablo 6’da öğretmenlerin sunmuş oldukları öneriler % 20 farklı dinlere ait bireylerin yer aldığı kısa film, animasyon ve drama çalışmalarının yapılması, % 20 din okuryazarlığına ait değer ve becerilerin oyun etkinlikleriyle kazandırılması, % 15 farklı dini mabetlere ziyaret etme, % 15 farklı dinlere mensup bireylerle iletişim kurma, % 15 sosyal bilgiler öğretim programına din okuryazarlığı becerisinin eklenmesi, % 10 bireyler arasında iş birlikçi öğrenme yaklaşımlarının uygulanması şeklinde öğretmenler tarafından öneriler sunulmuştur. Öğretmenler sunmuş oldukları önerilerle öğrencilerde din okuryazarlığı becerisinin geliştirilebileceğini düşünmektedirler.

Aşağıda öğrencilerde din okuryazarlığını geliştirmek için öğretmenlerin sunmuş oldukları önerilere yer verilmiştir:

Ö.6. “Öncelikle ders müfredatlarına, ders programlarına din okuryazarlığının eklenmesi ve müfredatın güncellenmesi gerekmektedir. Sosyal bilgiler dersi ile ilişkilendirildiği için okulda sosyal bilgiler öğretmenlerine bu anlamda fazlasıyla görev düşmektedir. Öğretmenlerimiz derslerde farklı dinlerden insanların yer aldığı kısa film, animasyon izletebilirler ya da sınıf ortamında bir drama ile de destekleyebilirler. Farklı dinlerden çocukların yer aldığı kısa bir drama olabilir.

İnsanların birbirlerinden üstün olmadıklarını, eşit olduklarını vurgulayan bu tarz kısa filmler ya da drama tarzı etkinliklerden Öğrencilerin etkileneceğini ve daha kalıcı olacağını düşünüyorum.”

Ö.16. “Farklı dinlere ait ibadet yerlerine geziler düzenlenebilir. Bu kapsamda sınıf ortamında drama etkinlikleri yapılabilir.”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Din okuryazarlığını sosyal bilgiler öğretmenleri farklı dinlere karşı farkındalık oluşturma, çeşitli dinleri tanıma ve anlamlandırabilme becerisi, farklı dinlere ait sembolleri ve uygulamaları bilme, çok dinli toplumlarda birey ve toplum arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi, dini bilgiyi anlama ve hayata geçirebilme becerisi, farklılıklara saygı duyma, farklı dinden bireylerin birlik ve beraberlik içinde yaşaması, kalıp yargıları ortadan kaldırma şeklinde ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin din okuryazarlığı becerisine yönelik görüşlerine dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Ashraf (2019), din okuryazarlığı dünya dinleriyle ilgili bilgi, farklı inançlara sahip insanların yaşam tarzlarını tanıma, her dinin çeşitliliğini anlama ve insanlarla etkileşimler sırasında yararlanma yeteneği olarak ifade edilir. Wright (1993), din okuryazarlığı din olgusuna karşı bilinçli bir farkındalık oluşturma, iletişim kurma ve hareket etme becerisi olarak ifade edilmektedir.

Din okuryazarlığını, sosyal bilgiler dersi için öğretmenler toplumda bireyler arasında hoşgörü ve uzlaşımın yerleşmesi, kültürler arası etkileşim kurulması, etkin vatandaşlar yetiştirme, toplumda kişiler arası ilişkilerin geliştirilerek birlik ve beraberlik sağlanması, bireyin toplumsallaşma sürecine katkı sağlaması ortak amaçlar etrafında birleşen toplum meydana getirme, kalıp yargıları ortadan kaldırma, gibi sebeplerden dolayı öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler dersi için önemli gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. NCSS (2014), Din okuryazarlığı; yurttaşlık çerçevesi sağlama, adalet ve tarafsızlığa bağlılık, hoşgörüslükle mücadele etme, kalıp yargıları ortadan kaldırma, kültürler arası etkileşim sağlayarak farklı din ve inançlardan insanlara nezaket ve saygılı olmaya teşvik ettiği belirtilmiştir. Williams (2008), hem demokrasinin hem dinin amacında halkın refahının sağlanması, vatandaşların özgür ve mutlu bir biçimde yaşamaları, toplumun huzur içinde bütünleşmesi olduğu bir gerçektir. Sosyal bilgilerin en önemli kazanımlarından olan demokrasi ve insan hakları kavramlarıyla örtüştüğü tespit edilmiştir. Kaymakcan ve Meydan (2010), demokratik toplumların ayrılmaz bir parçası olan vicdan özgürlüğü, sorumluluk, evrensellik, hoşgörü kavramlarıyla demokratik değerleri içinde barındıran din öğretiminin toplumda birlikte yaşama kültürüne ve bundan

dolayı vatandaşlık bilincine önemli katkıları bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. NCSS (2014), sosyal bilgiler merkezine insanı ve toplumu almaktadır. Toplum içerisinde farklı kişi ve gruplara karşı görülebilen kalıp yargı ve ön yargıların yıkılması farklı din ve mezhepsel aidiyetlere saygı duyulması toplumda uyum içerisinde yaşayabilmek için önemli olduğu belirtilmiştir. AAR (2010), din okuryazarlığı bireylerin toplum yaşamına bilinçli olarak katılmalarını sağlayan bilgi ve becerileri kazandırır. Din okuryazarlığına sahip olan birey toplumdaki diğer bireyler ile işbirliği içinde çalıştığı ve bireyin hem kendisine hem de topluma yönelik farkındalık geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar araştırma sonucuyla benzer niteliktedir.

Öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan birden fazla değer ile ilişkilendirmişlerdir. En fazla ilişkilendirilen değerler -sırası ile-saygı, dayanışma, yardımseverlik, sorumluluk, sevgi, dürüstlük, eşitlik, adalet, aile birliğine önem verme, duyarlılık ve barış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler din okuryazarlığını sosyal bilgiler programında yer alan birden fazla beceri ile ilişkilendirmişlerdir. En fazla ilişkilendirilen beceriler sırası ile- empati, kalıp yargıları fark etme, iletişim, iş birliği, problem çözme, eleştirel düşünme, sosyal katılım, araştırma, öz denetim ve karar verme becerisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır. MEB [2018], sosyal bilgiler öğretim programında saygı, sorumluluk, dayanışma, duyarlılık, özgürlük, barış gibi demokratik değerleri merkeze koyduğu tespit edilmiştir. Williams (2008), hoşgörü, paylaşım, saygı, çevreye duyarlılık, sorumluluk gibi demokratik değerler ile tüm dinlerde ortak olan doğaya ve insana saygı duymayı, vicdan, merhamet, özgürlük gibi ifadelerin yer aldığı belirtilmiştir. Din okuryazarlığının sosyal bilgiler programında yer alan değerler ile ilişkilendirilmesine yönelik benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin din okuryazarlığı ile ilişkilendirildiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma sonucu diğer araştırmalara kaynak teşkil etmesi bakımından önemlidir.

Din okuryazarlığının vatandaş yetiştirmedeki önemini öğretmenler toplumda kültürel zenginlik oluşturma, farklı dinlere mensup bireylere karşı hoşgörülü davranma, duyarlı bir biçimde iletişim kurma, iyi vatandaşlar yetiştirme, toplumda aktif vatandaşlar olarak yer alma, sorunlara pratik çözümler üretme ve etkin vatandaşlar yetiştirme olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kaymakcan ve Meydan (2010), hoşgörü, insan hakları, toplumsal bilinç, verimlilik, katılımcılık gibi kavramlarda din eğitimi ile vatandaşlık arasındaki ilişki olduğu belirtilmiştir. Vatandaşlık eğitimi ile din eğitimi arasında yakınlaşmanın olması vatandaşlık olgusundaki değişime dayandırılmıştır. Günümüzde vatandaş eskiden anlaşıldığı gibi vatandaşlık görevini yerine

getiren ve onları ezberleyerek ifade eden birey yerine evrensel değerler, eşitlik, demokrasi, insan hakları, sorumluluk, insan ve varlık bütünleşmesi, insani değerlere saygı anlayışı olarak bütüncül bir biçimde ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Moore (2007), dinler hakkında bireylerin ön yargı ve hoşgörüsüz olması kişiler arası ilişkilerden ulus devletler içindeki müzakerelere kadar insanlar arasında iş birliğini engellediği sonucuna ulaşılmıştır. Leganger - Krostad (2003), karşılıklı anlayış, saygı yeteneklerini geliştiren farklı din ve kültürlerle iletişim halinde olunması bireylerin toplumda sağlıklı bir sosyal kişilik geliştirmesine katkı sağlayan bir süreç olacağı belirtilmiştir. Parker (2020), din okuryazarlığı bireye din ile sosyal, politik ve kültürel hayatın temel bileşenlerinin derinlemesine analiz edebilme yeteneği kazandırır. Bu durum çağdaş toplumlarda aktif vatandaşlık için gerekli bileşenler olduğu belirtilmiştir. Walker, Chan ve McEver (2021), din okuryazarlığı bireye, farklı dinden insanların din ve vicdan hürriyetlerini, düşünce özgürlüklerini korumak ve herkes için ortak iyinin ne olduğunu anlamak için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Sonuçlar araştırma sonucuyla benzer niteliktedir.

Öğrencilerde din okuryazarlığı becerisini geliştirmek için sosyal bilgiler öğretmenlerinin önerileri şu şekildedir: Farklı dinlere ait bireylerin yer aldığı kısa film, animasyon ve drama çalışmalarının yapılması, din okuryazarlığına ait değer ve becerilerin oyun etkinlikleriyle kazandırılması, farklı dini mabetlere geziler düzenleme, farklı dinlere mensup bireylerle iletişim kurma, sosyal bilgiler öğretim programına din okuryazarlığı becerisinin eklenmesi, bireyler arasında iş birlikçi öğrenme yaklaşımlarının uygulanması şeklinde sonuçlara ulaşılmıştır. Kapitzke (1995), din okuryazarlığı bireylerin sosyal açıdan toplumda yer edinmesini sağlar. Yapılan sosyal etkinlikler, inançlar, ilahi metinler yoluyla toplumdaki bireylerin bir araya gelerek farklı din mensuplarını tanıma, iletişime geçme, bilgi edinme bağlamında kişinin sosyalleşmesine katkı sağlayacağı sonucuna ulaşılmıştır. Hookway (2000), vatandaşlık eğitimi bakımından din okuryazarlığının artırılması, öğretim programlarında geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Sonuçlar araştırma sonucuyla benzer niteliktedir.

Öneriler

Sosyal bilgiler öğretim programına din okuryazarlığı becerisi eklenebilir. Farklı dinlerdeki bireyler arasında sosyal etkinlikler düzenlenebilir. Dinsel farklılıkların olduğu toplumlarda öğrenme ortamı bireyin kendini gerçekleştirebileceği demokratik bir biçimde olması sağlanabilir. Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde yerel ibadethaneleri ziyaret etme ve şehrin dini yaşamını keşfetme gibi öğrenme faaliyetleri gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Açıklan, M. (2010). Sosyal bilgiler eğitiminde yeni yaklaşımlar: Çok kültürlü ve küresel eğitim. İlköğretim online, 9(3), 1226-1237.
- American Academy of Religion [AAR] (2010). Guideline for teaching about religion in K-12 public schools in the United States. [\https://www.aarweb.org/common/Uploaded%20files/Publications%20and%20News/Guides%20and%20Best%20Practices/AARK-12CurriculumGuidelinesPDF.pdf [28.01.2021] tarihinde erişilmiştir.
- Ashraf, M., A. (2019). Exploring the potential of religious literacy in Pakistani education. Religions (MDPI), 10(429), 1-15.
- Bilecik, S. (2015). Din kültürü ve ahlak bilgisi derslerinin din okuryazarlık becerisine etkisi. (üniversite öğrencileri üzerine bir araştırma). NEÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya.
- Bogdan, R.C., Biklen, S. K. (2003). Qualitative research for education: An introduction to theory and methods (3rd edition). Boston: Allyn ve Bacon. 1-276.
- Büyüköztürk,Ş., Kılıç Çakmak,E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2011). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (10.baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık
- Cırık, İ. (2008). Çok kültürlü eğitim ve yansımaları. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 34(34), 27-40.
- Clough, N., Holden, C. (2002). Education for citizenship: Ideas into Action: A practical guide for teachers of Pupils Aged. Florence, KY; USA: Routledge. 7-14.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 3. Baskı), Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Demircioğlu, E., Özdemir, M. (2014). Pedagojik formasyon öğrencilerinin çok kültürlü eğitime yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. Ege Eğitim Dergisi, (15)1, 211-232.
- Dinham, A., Francis, M. eds. (2015). *Religious literacy in policy and practice*. Bristol: Policy Press. 256.
- Geel, M.V., Vedder, P. (2011). The role of family obligations and school adjustment in explaining the immigrant paradox. J Youth Adolescence, 40, 187–196.
- Hookway, S. (2000). Citizenship education and religious literacy. *JE&CB*, (4)1, 23-35.
- Kapitzke, C. (1995) Literacy and religion: the textual politics and practice of seventh day adventism, John Benjamins Publishing Company. Amsterdam. 2(2), 1-22.
- Kaya, İ. (2005). Identity and space: The case of Turkish Americans. Geographical review. 95(3), 425-440.

- Kaymakcan, R., Meydan, H. (2010). Demokratik vatandaşlık ve din öğretimi: yeni yaklaşımlar ve Türkiye’de DKAB dersleri bağlamında bir değerlendirme. İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1(1), 29-53.
- Leganger, K, H. (2003). *Dialogue among young citizens in a pluralistic religious education, international perspectives on citizenship, education and religious diversity*. Edit: Robert Jackson, London: Routledge Falmer. 169–190.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] (2018). *Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: MEB Yayınları.
- Moore, D. L. (2007). *Overcoming religious illiteracy a cultural studies approach to the study of religion in secondary education*. New York: Palgra ve Macmillan.
- NCSS, (2014). Study about religions in the social studies curriculum. [<https://www.socialstudies.org/position-statements/study-about-religions-social-studies-curriculum> 27.01.2021] tarihinde erişilmiştir.
- Oğuz Haçat, S., Topal, M. (2021). Geleneksel çocuk oyunlarının değerler eğitimindeki rolünün sınıf öğretmenlerinin görüşleri açısından değerlendirilmesi. Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi, 12(2), 558-575.
- Okumuşlar, M. (2007). Çok kültürlü toplumlarda din hakkında öğrenme ve dinden öğrenme modeli. Marife Dini Araştırmalar Dergisi, (2), 251-264.
- Özodaşık, M. (2009). *Kişilerarası iletişim sürecinde algı, ikna ve empatik ilişkiler*. (1.Baskı) Tablet Yayınları: Konya.
- Öztürk, C. (2006). *Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış*. C. Öztürk (Ed.). Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğretimi: yapılandırmacı bir yaklaşım içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık. 21-50.
- Öztürk, C., Deveci, H. (2011). *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi*. C. Öztürk (Ed.) Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları içinde. Ankara: Pegem Yayıncılık. 1-41.
- Parker, W. C., Jarolimek, J.(1997). *Social studies in elementary education*. New Jersey: Prentice Hall Random House.
- Parker, S. (2020) Religious literacy: spaces of teaching and learning about religion and belief, Journal of Beliefs ve Values. 41(2), 129-131.
- Prothero, St, (2007). *Religious literacy: What every American needs to know –and doesn’t*. San Francisco, Calif.: Harper Collins.
- Patton, M. Q. (1987). *How to use qualitative methods in evaluation*. California: Sage Publications.
- Tavşancıl, E., Aslan E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. Epsilon Yayınları: İstanbul.
- Turan, E, Meydan, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının din kültürü görüşleri. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 29 (1), 79-89.

Walker, N.C., Chan, W.Y.A., McEver, H. B. (2021) Religious literacy: Civic education for a common good. *Religion & Education*, 48(1), 1–16.

Wright, A. (1993). *Religious education in the secondary schools. Prospects for religious literacy*. London: David Fulton Publishers.

Williams, K. (2008). *Religion and citizenship education in Europe*. Londra: Cice Group.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (8.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Extended Abstract

Purpose

In today's societies where secularization and religious pluralism have increased, there have been changes in religion and citizenship education. Developing individuals' perspectives on religion in a democratic and pluralistic society is important in building the future of societies. In pluralistic societies, living together with individuals from different religions, beliefs, sects, and the internalization of the culture of tolerance and reconciliation by individuals is important for effective citizenship in the nation and world they live in. It is important for the individual to perceive the differences in his own culture, to internalize the understanding of tolerance, to see cultural diversity as a wealth, to ensure the continuity of the society within the framework of creating a common culture. One of the aims of the social studies course is to provide socialization by raising effective citizens. For this reason, breaking prejudices against individuals with different religious beliefs in the society is important in terms of ensuring social unity and solidarity and creating a sustainable society. The inclusion of studies on religions in the social studies program is necessary in terms of civic and educational responsibility. By learning about religions and beliefs, individuals will be prepared for citizenship in a religiously diverse society and world. The National Social Science Council supports and affirms that the study of religions is an important part of the social studies program. It puts people and society at the center of social studies. It is important to destroy the stereotypes and prejudices that can be seen against different people and groups in the society, to respect different religions and sectarian affiliations, to live in harmony in the society (NCSS, 2014). Religious literacy enables individuals to have a place in society socially. Social activities will contribute to the socialization of individuals in the context of getting to know members of different religions, communicating and gaining information by coming together through beliefs and divine texts

(Kapitzke, 1995). Therefore, in terms of citizenship education, it is necessary to increase religious literacy and develop it in teaching programs (Hookway, 2000). This concept, which has been used frequently in recent years, is closely related to the fields of religious education and citizenship education. In today's societies where there is religious pluralism, it has a positive effect on increasing the relations between the individual and the society (Prothero 2007) and protecting the welfare and peace.

Considering the related studies, it can be said that there are very few studies on religious literacy skills in the social studies course. Studies conducted on the definition of religious literacy, its content, and its relationship with multiculturalism. However, no study has been found in the literature on the views of social studies teachers on religious literacy. The research is important in terms of revealing the views of social studies teachers about religious literacy and seeing how effective and efficient they can be in the continuity of the social system. This study also stemmed from the need to evaluate the religious literacy skill from the perspective of the teacher in the social studies course, which creates a gap in the literature.

The aim of the study is to obtain practical ideas about the effectiveness and efficiency of religious literacy in the social studies course in line with the views of social studies teachers. In the research; “What are Social Studies Teachers' Views on Religious Literacy?” Your question will be answered.

Method

The research was carried out using the qualitative research method and a case study pattern based on this method. The study group of the research consists of 20 social studies teachers working in Kastamonu province and district center. Purposeful sampling and snowball sampling method were used to determine the research group. In the study, interview, one of the qualitative research methods, and semi-structured interview technique, which is a type of this technique, was used. In the 2021-2022 academic year, interviews were held with 20 social studies teachers working in Kastamonu province and district center. The analysis of the data in the research was carried out using the content analysis approach. The findings obtained as a result of the interview were grouped and arranged appropriately, and were shown in the tables with frequency (f) and percentage (%) values. In addition to this, participant opinions that are suitable for the themes created were supported by direct quotations such as Ö.1, Ö.2, Ö.3,...Ö.19.

Finding (Results)

Teachers generally think that religious literacy skill is raising awareness about different religions. They think that it will ensure the establishment of tolerance and reconciliation among individuals in the society, with the % 20 most expressed by the teachers who emphasize the importance of religious literacy for the social studies course. The value that teachers most associate with religious literacy in the social studies program is respect, and the skill is empathy. Teachers think that religious literacy is most important in raising citizens in terms of creating cultural wealth in the society. Teachers suggested that short films, animations and dramas involving individuals from different religions could be made in order to improve religious literacy among students.

Conclusion and Discussion

Social studies teachers use religious literacy to raise awareness about different religions, to recognize and interpret various religions, to know symbols and practices of different religions, to develop relations between the individual and society in multi-religious societies, to understand and implement religious knowledge, to respect differences, to learn from different religions. They expressed it as individuals living in unity and togetherness, eliminating stereotypes. Similar results were obtained regarding the teachers' views on religious literacy skills. Wright (1993), religious literacy is expressed as the ability to create a conscious awareness, communicate and act against the phenomenon of religion. Teachers teach religious literacy for social studies lesson, establishing tolerance and reconciliation among individuals in society, establishing intercultural interaction, raising effective citizens, providing unity and solidarity by developing interpersonal relations in society, contributing to the socialization process of the individual, creating a society united around common goals, eliminating stereotypes. It has been concluded that the teachers consider religious literacy important for the social studies course due to reasons such as NCSS (2014), Religious literacy; It is stated that it encourages people of different religions and beliefs to be courteous and respectful by providing a framework for citizenship, commitment to justice and impartiality, fighting intolerance, eliminating stereotypes, providing intercultural interaction. Teachers associated religious literacy with more than one value in the social studies program. It was concluded that the most associated values -respectively, solidarity, benevolence, responsibility, love, honesty, equality, justice, giving importance to family unity, sensitivity and peace. Teachers associated religious literacy with more than one skill in the social studies program. It was concluded that the most associated skills were empathy, recognizing stereotypes, communication, cooperation, problem

solving, critical thinking, social participation, research, self-control and decision-making skills. Williams (2008), tolerance, sharing, respect. It has been stated that democratic values such as environmental awareness, responsibility and respect for nature and human being common to all religions, conscience, compassion and freedom are included. It has been concluded that the importance of religious literacy in raising citizens is that teachers create cultural wealth in the society, be tolerant towards individuals belonging to different religions, communicate in a sensitive way, raise good citizens, take part in society as active citizens, produce practical solutions to problems and raise effective citizens. Moore (2007) concluded that individuals' prejudice and intolerance about religions prevent cooperation between people, from interpersonal relations to negotiations within nation states. Suggestions of social studies teachers to improve religious literacy skills in students are as follows: Making short films, animations and dramas featuring individuals from different religions, acquiring the values and skills of religious literacy through play activities, organizing trips to different religious temples, communicating with individuals belonging to different religions. The results were obtained in the form of adding religious literacy skills to the social studies curriculum and the implementation of cooperative learning approaches among individuals. Kapitzke (1995), religious literacy enables individuals to have a place in society socially. It has been concluded that individuals in the society will come together through social activities, beliefs and divine texts and contribute to the socialization of the person in the context of getting to know members of different religions, communicating and gaining information. The results are similar to the research results.

ETİK BEYAN: "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinden Din Okuryazarlığına Bir Bakış" başlıklı çalışmanın yazım sürecinde bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyulmuş; toplanan veriler üzerinde herhangi bir tahrifat yapılmamıştır ve veriler toplanmadan önce Kastamonu Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 07/ 09/2021 tarih ve 32 sayılı etik izin alınmıştır. Karşılaşılacak tüm etik ihlallerde "Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yayın Kurulunun" hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğunu taahhüt ederim.